

Posudek disertační práce

Název: Profesní dráha začínajícího ředitele školy poskytující povinné vzdělávání.

Autor: Mgr. Milan Gross

Vedoucí práce: Doc.Mgr. Jana Poláčková Vašátková, Ph.D.

Studijní obor: Pedagogika

Předložená disertační práce je tematicky aktuální, zpracování tématu je společensky prospěšné s ohledem na problematiku začínajícího ředitele školy poskytující povinné vzdělávání. Tématem patří disertační práce ke studijnímu oboru Pedagogika. Název práce pouze částečně odpovídá jejímu obsahu, protože je autor myšlenkově příliš „rozkročený“. Věnuje se mnoha souvislostem, které s názvem více či méně souvisejí, avšak také způsobují odpoutání pozornosti od hlavního tématu.

Cílem práce, formulovaným v úvodu, je „na základě teoretických, a i empirických poznatků charakterizovat počáteční fázi profesní dráhy ředitele v kontextu českých škol poskytujících povinné vzdělávání.“ Dílčí cíle jsou „identifikovat a charakterizovat důvody, které vedly učitele k rozhodnutí stát se ředitelem a identifikovat strategie pro zvládnutí přechodu z role učitele do role ředitele, a to včetně zmapování oblastí, ve kterých si ředitelé museli primárně doplnit své vzdělání“.

Formulace hlavního cíle ve smyslu „charakterizovat“ je jasná, vyjádření dílčích cílů jako „identifikovat“ a „charakterizovat“ je také správné a pochopitelné, avšak rozhodnutí pro „zmapování oblastí“ považuji za nekonkrétní a zavádějící. Nabízí se i otázka, zda autorovy ambice v této disertační práci nejsou příliš malé (nízké), zda by v disertační práci nemělo jít také o náročnější (složitější, vyšší) výzkumné cíle, např. „komparovat“, „zhodnotit“, „zdůvodnit“, „vysvětlit“.

Disertační práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části se autor zabývá v první kapitole dosavadním stavem poznání a kontextem výzkumu. Druhá kapitola je věnována souvislostem se školou včetně principů řízení školy, stylů vedení a postavení školy ve společnosti. Obsahem třetí kapitoly je problematika ředitelů škol a učení, především se zde

jedná o osobnost a roli ředitele, moc a konflikt rolí, teorie učení. Ve čtvrté kapitole je pojednáno o specificích školy v českém prostředí, deskripci ředitele školy poskytující povinné základní vzdělávání, jeho postavení ve školském systému a motivaci k výkonu profese. V páté kapitole je soustředěna pozornost na životní a profesní dráhu ředitele školy, jeho adaptaci a hodnocení profesní dráhy.

Snahou autora je uchopit téma co nejširěji, v souvislostech, jak již bylo vyjádřeno. To je sice možné, ale pokud není do zpracovávání obsáhlého textu zapojen i dostatečný nadhled opírající se o myšlenkové procesy analýzy, syntézy, hodnocení a komparaci, tak je text pouhou deskripcí (i když predikovanou v hlavním cíli). Myšlenky v kapitolách jsou často „poskládané“ za sebou, většinou mají podobu souboru logicky neuspořádaných výpisků (bez propojení), bez komparace a hodnotícího přístupu autora k převzatým myšlenkám. Často dochází k opakování již řečeného, i když v různých kontextech. Lepšímu porozumění textu a přehlednosti obsahu by možná pomohlo, kdyby na začátku kapitol bylo stručné upozornění na jejich obsah (o čem kapitola bude, co se v ní bude řešit) se zdůvodněním (proč bude kapitola takto koncipována). Na konci kapitol postrádám shrnutí nejdůležitějších závěrů z kapitol, což by pozitivně přispělo k přehlednosti obsahu, pochopení souvislostí a logické návaznosti myšlenek.

K jednotlivým kapitolám mám tyto připomínky. Není mi jasné, proč se autor zabývá poměrně obsáhle v kapitole 3 problematikou kvality školy. V úvodu této kapitoly měl zdůvodnit, jak se obsahově vztahuje k tématu ředitele. Hovoří zde rovněž o kvalitní, efektivní a dobré škole, přičemž nevysvětluje vztah mezi těmito pojmy. Mnoho zajímavých myšlenek v této kapitole nakonec zapadá, i když se opakují, ale nejsou dobře uspořádány. V podkapitole 3.1 pracuje autor velmi volně s pojmy „řízení“ a „vedení“, často je střídá jako synonyma. Velký prostor věnuje inovacím, což je také jedním z dalších případů, kdy se odpoutává od hlavního tématu. Za zdařilou považuji podkapitolu 3.3 „Škola jako instituce, organizace, společenství“, avšak mám zároveň pochybnosti o jejím rozsahu ve vztahu k tématu. Název kapitoly 4 „Ředitelé škol a učení“ je k jejímu obsahu zavádějící. V názvu mělo být uvedeno „učení se“ a tento pojem měl být důsledně uplatňován v celé kapitole. V rámci kapitoly 4 kladně hodnotím podkapitolu 4.2, i když se mi nezdá příliš vhodné začínat ji odstavcem na str. 37, vůbec jsem nepochopila jeho význam. Nelogické mi přijde, když se na str. 41 opět zmiňuje o profesních rysech. Za velmi zjednodušené považuji vyjádření na str. 49, „Pokud jsou na pracovišti ředitele uspokojeny jeho základní potřeby, školní klima je pozitivní, prostředí školy estetické, mezi pedagogickým

sborem vládne pocit sounáležitosti a ředitel je ostatními kolegy uznáván, stoupá jeho motivace k uspokojování vyšších potřeb a zefektivňuje se proces učení“. Škola a její ředitel jsou živé organismy, proto nelze očekávat, že zde budou vždy fungovat různé technicistní postupy. Nepřesně formulované myšlenky jsou uvedeny také na str. 52, „Konstruktivismus pracuje s teorií, že lidé si okolní svět sami vytvářejí tak, že si jej konstruují ve své mysli“. Nejde zde ani tak o svět jako o jeho poznávání. Zpracování různých teorií učení směrem ke vzdělávání ředitelů je zajímavé, mohlo být však důkladněji provedené. Za významný pro zpracovávané téma považuji obsah podkapitoly 5. 1 „Ředitel školy poskytující povinné vzdělávání“, způsob zpracování hodnotím pozitivně. Stejně tak je důležitá kapitola 6 „Životní a profesní dráha ředitele školy“, která však měla být, podle mého názoru, obsáhlejší, protože se jedná o hlavní téma práce.

Koncepci kapitol teoretické části bych řešila jiným uspořádáním. Například kapitoly 3 a 5, které se týkají školy, bych řadila za sebou nebo jejich problematiku dala do jedné kapitoly.

V empirické části disertační práce jsou nejdříve představeny v kapitole 7 „Design vědeckého výzkumu“, cíl výzkumu a dílčí cíle. Cíl výzkumu je formulován jako „poznat, jaká je profesní dráha začínajícího ředitele základní školy poskytující povinné vzdělávání“. Spíše by mě při formulaci hlavního cíle zajímalo, jak bude autor nakládat s poznáním. To znamená, jak bude zpracovávat poznané. Bude „něco“ charakterizovat, popisovat, vysvětlovat atd. Jedná se také o následnou kontrolu dosažení výzkumného cíle, která v případě „poznávání“ je dosti obtížná. Dílčí cíle směřují k identifikaci, analýze a opět k méně šťastně vyjádřenému poznání. Na dalších stranách následuje podkapitola „Metodologie výzkumu“, její součástí je představení výzkumného souboru. Pro sběr a interpretaci dat zvolil autor kvalitativní výzkum, konkrétně použil narativní přístup s metodou životní historie. Výzkumného šetření se zúčastnilo 8 informantů, 5 žen a 3 muži. Empirické šetření považuji celkově za zdařilé. Autor dokázal citlivě a adekvátně použít výzkumnou metodologii a vytěžit z ní maximum pro naplnění výzkumného cíle. Získané údaje pečlivě zpracoval a popsal. Výtku mám k podkapitole 8. 4, která je nazvána „Interpretace zjištění“, interpretaci v ní nenacházím, spíše se jedná o shrnutí. I když autor pracoval s formulací cíle výzkumu nepřesně, vágně a nejednotně, na str. 136 se nachází další vyjádření v souvislosti s cílem „nastínění okolností...“, lze konstatovat, že identifikaci, analýzu a deskripci údajů splnil. Poukázal na čtyři okruhy událostí, které předcházely skutečnosti, než se pedagog stal ředitelem školy (např. volba učitelského povolání z důvodu lásky k dětem,

touha po změně, uvědomění si očekávání – úspěch, důstojnost, vážnost). Zjistil tři důvody, které vedly učitele k rozhodnutí stát se ředitelem (např. tlak kolegů, nesouhlas s dosavadním vedením školy, vlastní ambice). Identifikoval sedm strategií pro zvládnání přechodu z role učitele do role ředitele: záměrné učení, řízená příprava, využívání poradenských služeb, reflexe předchozích zkušeností, kolegiální podpora, síťování ředitelů škol, externí mentoring.

Celou práci ukončují diskuse, shrnutí a závěr včetně seznamu použité literatury a příloh.

Práce s literaturou: Z hlediska počtu a odborného zaměření pracoval autor s odpovídajícím výběrem titulů především z českého, ale i anglického jazykového prostředí. V některých případech postrádám odkazy na autory myšlenek použitých v textu, např. str. 61, str. 40, str. 46, str. 72, str. 84. Jinak odkazy na použitou literaturu odpovídají normě.

Formální zpracování textu: Je ještě přijatelné. Vyskytují se ale stylistické neobratnosti a poměrně časté neopravené překlepy a chyby z nepozorné či uspěchané kontroly textu.

Shrnutí:

V disertační práci je řešeno zajímavé a aktuální téma, které odpovídá studovanému oboru. Cíle jsou vymezeny již v úvodu práce. Většinou jsou srozumitelně formulovány, avšak ne vždy jsou v konkrétní a jednotné podobě uplatňovány. Deskripci, charakteristiku, identifikaci atd. zaměřuje autor za zmapování, poznání či nastínění. S jistou dávkou tolerance lze však konstatovat, že autorovy záměry byly v této disertační práci naplněny. Ke koncepci teoretické části práce mám výhrady. Doporučila bych jiné uspořádání kapitol, přičemž některá dílčí témata bych neřešila vůbec nebo v mnohem menším rozsahu. Teoretický kontext je založen na různých souvislostech, které odvádějí pozornost od hlavního tématu a vedou k opakování již uplatněných myšlenek. Empirická část je mnohem zdařilejší. Její zpracování vypovídá o větší koncentraci autora k naplnění výzkumného cíle. Výzkumný design je zvolený správně a vhodně uplatňovaný. Výsledky výzkumu jsou přehledně zpracovány a jsou přínosem k pochopení problematiky profesní dráhy začínajícího ředitele školy poskytující základní vzdělávání.

Otázky do diskuse:

1. Jak vypadá profesní dráha začínajícího ředitele školy poskytující povinné vzdělávání v zahraničí?

2. Jaký je význam závěrů této disertační práce pro rozvoj pedagogiky jako vědecké disciplíny?

Závěr: Po přečtení a zhodnocení předložené disertační práce, zvážení jejich kladných i záporných stránek mohu konstatovat, že doporučuji disertační práci k obhajobě.

V Olomouci 04. 09. 2022

Prof. PhDr. Helena Grečmanová, Ph.D., oponentka

